

Mövzu 13. İran və Səudiyyə Ərəbistanı və Birləşmiş Ərəb Əmirliyi dövlətlərində beynəlxalq turizmin müasir vəziyyəti.

Plan

1. İranın coğrafi mövqeyinin turizmin inkişafına təsiri.
2. İranın əsas turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.
3. Səudiyyə Ərəbistanının coğrafi mövqeyinin turizmin inkişafına təsiri.
4. Səudiyyə Ərəbistanının turizm mərkəzlərinin xarakterizəsi.
5. Birləşmiş Ərəb Əmirliyinin coğrafi mövqeyi, iqlim şəraiti, əsas turizm mərkəzləri.
6. BƏƏ-in əsas turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.
7. BƏƏ-də xarici turistləri ölkəyə cəlb etmək məqsədilə həyata keçirilən tədbirlər.

1. İranın coğrafi mövqeyinin turizmin inkişafına təsiri.

İran İslam Respublikası orta şərqdə yerləşir. O, İraq, Türkiyə, Türkmənistan, Azərbaycan, Ermənistan, Əfqanıstan və Pakistanla həmsərhəddir. Cənubda Fars, Öman körfəzləri və Hörmüz boğazlarının, şimalda isə Xəzər dənizinin suları ilə əhatə olunub.

Ölkə ərazisinin böyük hissəsi İran yaylası tutur. Dağlar və hündür yaylası tutur. Dağlar və hündür yaylalar ərazinin təqribən 75% təşkil edir. Şimalda xəzər sahillərinin geniş olmayan düzənlikləri arxasında Elbrus (Əlbors) dağları uzanır. İranın ən uca zirvəsi olan Dəməvənd (mənası püskürən, tüstüləyən qala) vulkanı (5604 m) burada yerləşir. Ölkənin Şimal-Şərqində isə orta hündürlüklü Kopetdağ massivi yerləşir. İranın qərb sərhədləri boyu şimal-qərbdən, cənub-şərqə doğru Zaqros dağ sistemi uzanır. Xuzestan adlanan düzənlik də qərbdədir. Ölkənin mərkəzi hissəsində Dəştə-Kəviz və Dəştə-Lut şəhərləri yerləşir. İranda iri çaylar demək olar ki, yoxdur. Çayların əksəriyyəti ölkənin şimalında Elbrus dağ sistemi ilə Xəzər dənizi arasında qalan ensiz zolaqda, ölkənin qərbində və cənub qərbindədir. Ölkənin ən böyük çayları Harun və Səfidriddir. Ölkənin əksər hissəsinin iqlimi subtropik kontinental, Xəzər dənizi sahilində rütubətli subtropik, Fars və Öman körfəzlərinin sahillərində isə tropikdir. İranın əksər yerlərində yay ayları çox isti və qurad, qış soyuq və şaxtalı keçir. İranın şimal-qərbindən cənub şərqinə tərəf orta illik yağıntılar azalır. Yanvarın orta temperaturu şimalda mənfi 2-dən, müsbət 1, cənubda isə müsbət 15-17 dərəcə olur. Ən ağır şərait ölkənin cənub qərbindədir. Burada yayda temperatur 50 dərəcəyə çatır. Coğrafi mövqe, relyefin müxtəlif formaları, iqlim və torpaq əmələgəlmə şəraitinin fərqli cəhətləri İranda rəngarəng floranın formalaşmasına səbəb olmuşdur. Ölkənin bitki örtüyünün

tərkibi müxtəlif olsa da, geniş əraziləri əhatə edən səhra və quru çöllərin kserofil (istiyyə və susuzluğa dözən dözən bitkilər) bitkiləri üstünlük təşkil edir. Meşələrə dağ yamaclarında rast gəlmək olur. İsfahan, Təbriz, Məşhəd, Şiraz və Həmədan ölkənin böyük şəhərləridir.

Müasir İrənin ərazisi qədim məskunlaşma ocaqlarındadır. 11 fevral 1979-cu ildə şah rejimi devrilmiş və həmin vaxtdan 11 fevral Milli bayram – İnkilab günü kimi geniş qeyd edilir. 1979-cu ilin aprelində ölkə İrə İslam Respublikası adını, dekabrda isə yeni konstitusiyasını qəbul etmişdir. Konstitusiyaya görə fəqih (ali dini rəhbər) seçilmiş şəxs ölkəyə ümumi rəhbərlik edir. Qanunverici hakimiyyəti birləşən parlament İslam Komitəsi Şurası (Məclis) həyata keçirir. Prezident 4 il müddətinə ümumxalq səsverməsi yolu ilə seçilir. Prezident eyni zamanda Nazirlər kabinetinin işində rəhbərlik edir.

İrə turist marağı yaradan ənənəvi milli sənətkarlığı ilə seçilən ölkələrdən biridir. Xalça sənətkarlığının tarixi çox qədimdir. Təbriz, Məşhəd, İsfahan xalçaları bədiiyyə, zərifliyyə, rənglərinin sabitliyyə ilə dünya şöhrəti qazanmışdır. ən qədim Təbriz xalçaları ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa muzeylərində və şəxsi kolleksiyalarda saxlanılır. Bundan başqa sənətkarlar tərəfindən qızıl, gümüş, mis məmulatlarına mina ilə bəzək vurmaq işi, həmçinin milli tikmələr yaxşı inkişaf etmişdir. İrana gələn turistlər yerli sənətkarların hazırladıqları məmulatları alırlar.

İrənda turistlərin toplaşdıqları əsas mərkəzlər Tehran, Təbriz, İsfahan, Şiraz, Məşhəd və Həmədan şəhərləridir.

2. İrənin əsas turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.

Tehran turizm mərkəzi. Bu şəhər bəzi mənbələrə görə IX əsrdə, bəzilərinə isə XI əsrdə İrənin qədim paytaxtı Rey şəhəri yaxınlığında salınmışdır. 1785-ci ildən İrənin paytaxtıdır. 1943-cü ildə Tehrandə üç müttəfiq dövlətin (SSRİ, ABŞ və Böyük Britaniya) Hökumət başçılarıının keçirilmişdir.

Şəhərin tarixi-arxeoloji abidələrindən Gülistan sarayı (XVIII əsr); İrənin məscidi; Sapah Salar məscidi; Ayətulla Xomeyninin dəfn olduğu Apiyabad; Mərmər saray, hündürlüyü 45m olan Şəhidlər gülləsi, qiymətli əşya, daş və minerallardan hazırlanmış nadir incəsənət əsərləri muzeyi, qədim Fars incəsənətinə dair arxeoloji eksponatlar toplanmış Bastan muzeyi, Fars imperiyası dövrünün incəsənət əşyaları olan Neqerestan muzeyi, Xalca muzeyi turistlərin diqqətini cəlb edir.

Tehrandə şərqdə öz mineral mənbələri ilə tanınmış Seramsar kurortu yerləşir. Tehranın mərkəzində tikilmiş Hilton otel (1962) müasir İrə memarlığının diqqətə layiq nümunələrindəndir.

Təbriz turizm mərkəzi. Təbriz cənubi Azərbaycanının tarixi, siyasi, mədəni və iqtisadi mərkəzidir. Təbriz hələ eramızdan əvvəl şəhə-qala olmuşdur. Orta

əslərdə Təbriz Yaxın və Orta Şərqi böyük sənətkarlıq, ticarət və mədəniyyət mərkəzlərindən biri olub.

Təbriz tarixi – mədəniyyət abidələri ilə zəngindir. Təbriz şərq miniatür mərkəzi kimi tanınır. Şəhərdə 200-ə qədər məscid, qədim Təbriz bazarı fəaliyyət göstərir. Digər turist marağı yaradan yerlər arasında Göy məscid (XIII əsr) və məbədi (XIV əsr) göstərmək olar. Təbriz yaxınlığında məşhur Əli Şah məscid memarlıq kompleksi, Ərk qalası, Şairlər qəbiristanı yerləşir. Təbriz Xatib Təbrizi, Qətran Təbrizi (XI əsr), Şəms Təbrizi ÖXIII əsr), Əssar Təbrizi (XI əsr) və Şəhriyar kimi şair və alimlərin vətənidir.

İsfahan turizm mərkəzi. Antik dövrün müəlliflərinin (Ptolemeyin) əsərlərində Aspadana adı altında tanınan bu qədim şəhər barədə məlumatlara rast gəlinir. Orta əsrlərdə İsfahan Yaxın və Orta Şərqi iri sənətkarlıq və ticarət mərkəzlərindən biri, 1597-ci ildən 1785-ci ilədək isə Səfəvilərin dövlətinin paytaxtı olmuşdur.

Qızıl güllər şəhəri adını qazanmış İsfahanın qədim məhəllələrində Çahar-bağ magistralının şimalında çoxlu memarlıq abidələri qalmışdır. Bunlardan Cümə məscidi, cəhel doxtərən (Qırx qız, XII əsr), İmamzadə Cəfər (XII əsr) türbəsi məşhurdur. Səfəvilər dövründə İsfahan genişləndirilmiş, şəhərin mərkəzində zəngin bəzəkli binalarla əhatə olunan Sah meydanı (Meydane-Şah) salınmışdır. Bunlardan Şah məscidi (1612-1630), Şeyx Lütfulla məscidi (1603-1618), Alı Qapı sarayı (XV əsr), divar rəsmləri və güzgü mozaikalarıyla bəzədilmiş Cəhel Sütün sarayı (Qırx Sütün sarayı, 15900) dövrümüzədək qalmışdır. İsfahanın 40 km-də Ariyan adlanan yeni sənaye şəhəri salınmışdır. İsfahan həmçinin orta əsr miniatürləri ilə turistlərin diqqətini cəlb edir.

Məşhəd turizm mərkəzi. Məşhəd şəhəri haqqında ilk məlumat X əsrə aid edilir. IX əsrdə Məşhədin şimal-şərq hissəsində 8-ci İmam Rzanın qəbri ətrafında dini tikililərdən ibarət “Müqəddəs məhəllə” salınmışdır. Müqəddəs günlərdə “Müqəddəs məhəllədə” eyvanlı həyətlər, beş mədrəsə, iki karvansara, Gövhər Şah məscidi (1405-1418), Şah Məscidi (1451), Nadir şahın məğbərəsi və onun at üstündə tuncdan heykəli yerləşir. Qədim Tuş şəhərinin xarabalıqları Məşhəddən 25 km aralıdır. Burada X əsrə aid körpü, Firdovsinin qəbri və s. qalmışdır. Məşhəd İranın xalçacılıq mərkəzlərindən biridir.

Şiraz turizm mərkəzi. Şiraz şəhərinin əsasını ərəblər qoymuş və X-XI əsrlərdə İranın paytaxtı olmuşdur. Orta əsrlərdə Şiraz öz məşhur kitabxanası və miniatür məktəbi ilə şöhrət qazanmışdır. Şəhərdən 50 km şimal Şərqdə qədim Persopolis (farsca adı Təxti-cəmşidi) şəhərinin qalıqları yerləşir. Şirazın turistləri maraqlandıran memarlıq abidələrindən Qala divarları (XVII əsr) diqqəti cəlb edir. Şəhərdə tətbiqi sənət əsərləri toplanmış Fars muzeyi fəaliyyət göstərir. Şiraz şəhərini İran mədəniyyətinin məbədi hesab edirlər. Şirazda anadan olmuş fars

şairləri Sədi və Hafizin məğbərələri buradadır. Şəhərdə həm daxili, həm də xarici turistləri maraqlandıran tarixi memarlıq abidələri, muzey və məscidlər çoxdur.

Həmədan turizm mərkəzi. Həmədan şəhərinin qədim adı Ekbatandır. Şəhər eramızdan əvvəl XI əsrdən məlumdur. Eramızdan əvvəl VII-VI əsrlərdə o qədim miya dövlətinin paytaxtı, sonradan Əhəmilər dövlət rəhbərinin yay igamətkahı olmuşdur. Həmədanın memarlıq abidələrindən ən əhəmiyyətli “Əməvilər günbəzi” adlanan türbədir (1309-1316). Şəhərə gələn turistləri həmçinin on iki üzlü prizma şəkilli gövdəsi və yeraltı zərdabəsi olan iki gülləvari türbə - Qurban bürcü və Hud İmamzadəsi (hər ikisi XIV əsr), şair Baba Tahirin türbəsi (XIV əsr), İbn Sinan türbəsi və heykəli, habelə Kamal-Əl-Mülkün zərdabəsi maraqlandırır.

Müasir İran qədim mədəniyyətlərin qovuşduğu nadir bölgədir. Bu qorunub saxlanılan tarixi memarlıq abidələrdə qədim şəhərlərin xarabalıqlarında özünü büruzə verir. Ona görə də İran İslam Respublikası dərkətmə turizmi üçün maraq doğurur. İran həmçinin İslam dininin mərkəzlərindən biridir.

İranda istirahət yerlərinin sayı da az deyildir. Xəzər dənizi sahillərində yerləşən Ramser, Çalus, Babolser və b. kurortlar, həm daxili həm də xarici turistləri cəlb edir. Fars körfəzində yerləşən və Azad İqtisadi Zona funksiyası yerinə yetirən Kış adası da turistləri maraqlandıran yerlərdən biridir. Bu adada iki turizm mərkəzi yaranmışdır.

Hind okeanı körfəzlərinə və Xəzər dənizinə çıxışın, çox saylı mineral su mənbələrinin olması, məsələn Semnan şəhərindən şimalda Masesta tipli kükürlü sular, Dəməvənd dağları zonasında öz tərkibinə görə Narzan tipli sulara oxşar olan bulaqların olması, Bəndər Abbas şəhərindən şimalda ehtiyatı böyük olan müxtəlif mineral su mənbələri, dibində müalicəvi palçıq layı olan Rezaye gölü Məzəndən bölgəsi və b. yerlər İranda turizm sənayesinin inkişafına təkan verə biləcək amillərdir. Ancaq bu təbii-tarixi amillərdən beynəlxalq turizmi inkişaf etdirmək üçün lazımi səviyyədə istifadə olunmur. İran statistikasına görə ölkəyə hər il 1,3 milyon İran vətəndaşı xarici ölkələrə səfər edir.

3. Səudiyyə Ərəbistanının coğrafi mövqeyinin turizmin inkişafına təsiri.

Cənub-Qərbi Asiyada yerləşmiş Səudiyyə Ərəbistanının məlikliliyi (krallığı) Ərəbistan yarımadasının təqribən 80%-ni tutur. Qırmızı dənizdə və Fars körfəzində yerləşmiş bir neçə ada da bu dövlətin tərkibinə daxildir. Ölkə şimalda İraq, İordaniya Küveyt, cənub-şərqdə Oman və Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Şərqdə Qətər, cənubda Yəmənə həmsərhəddir. Ölkə qərbdə Qırmızı dənizin, şərqdə Fars körfəzinin suları ilə əhatə olunub.

Ölkə ərazisinin böyük hissəsi səhralardan ibarətdir. Sahil boyu geniş olmayan ovalıqlar yerləşir. Cənub-qərbdə o qədər də uzun olmayan dağ silsiləsindəki Cəbəl Səud dağı (3353m) ölkənin ən uca zirvəsidir. Şimalda Suriya

səhrasının bir hissəsi, cənub-şərqdə isə Kub-əl Xali, Böyük və Kiçik Nəfud səhraları yerləşir. Ölkədə demək olar ki, səth su ehtiyatı yoxdur. Çaylar ancaq yağışlanan sonra yaranır, quraqlıq mövsümündə isə tamamilə quruyurlar.

Ölkənin iqlimi isti, quru, şimalda subtropik, cənubda tropikdir. Qırmızı dəniz sahilləri, yer kürəsinin ən isti və bürkülü yerlərindədir. Burada temperatur heç vaxt 15 dərəcədən aşağı enmir, tez-tez isə 45-50 dərəcəyə çatır. Daxili rayonların iqlimi quru kontinentaldır (orta temp. iyunda 30, yanvara mənfi 10 dərəcə olur). Rub-əl Xali səhrasında temp. 50 dərəcəyə qədər yüksələn isti Xəmsun Və Səmun Küləkləri əsir.

Ciddə, Məkkə, Mədinə, Ət-Taif ölkənin ən iri şəhərləri, Ciddə, Ras-Tənnurə və Cübeyl isə ən iri portudur.

Ölkənin rəsmi adı – Səudiyyə Ərəbistanı nadir dövlət quruluşuna malik ölkələrdən biridir. O, teoratik (dini) monarxiya şəklində idarə olunur. İnzibati cəhətcə ölkə 13 mahala bölünür. 23 sentyabr 1932-ci ildə Səudiyyə Ərəbistanı müstəqil dövlət elan olunmuşdur. Həmin gün Milli kimi qeyd olunur. On dörd əsrə yaxındır ki, müsəlmanları namaz qılarkən Sifətlərini Məkkə istiqamətinə yönəldirlər. Ölkədə şəriət qanunları hökm sürür. İctimai davranı. Qaydaları sərt, hamı istər yerli, istərsə də ölkəyə gələn xarici vətəndaşlar qüvvədə olan qanunlara əməl etməlidirlər. Dövlətin və hökumətin başçısı – Məlikdir. Səudiyyə Ərəbistanının rəhbərliyi İslamın və onun Müqəddəs yerlərinin qorunmasından irəli gələn tarixi məsuliyyəti yaxşı dərk edir.

Səudiyyə Ərəbistanda toplaşdığı əsas mərkəzlər – Ər-Riyad, Məkkə, Mədinə və Ciddə şəhərləridir.

4. Səudiyyə Ərəbistanının turizm mərkəzlərinin xarakterizəsi.

Ər-Riyad turizm mərkəzi. paytaxtın görkəmli yerləri arasında Məlikin təm-təraqlı sarayı, 4 min. Nəfər tutumu olan Came məscidini, Palcıq qalanı, Cins Ərəb atları saxlanılan məşhur Məlik tövləsini göstərmək olar. Şəhərin yaxınlığında ölkənin əvvəlki mərkəzi Dari şəhərinin qalıqları saxlanılır. 1978-ci ildə Ər-Riyadda ilk arxeologiya və etnoqrafiya muzeyi istifadəyə verilmişdir. Muzeyin eksponatları arasında Şərq əyalətində tapılmış, e.ə. IV min illiyə aid nadir eksponatlar nümayiş etdirilir. Ər-Riyaddan bir qədər aralıda, ölkə Məlikinin yay paytaxtı və məşhur kurortu olan Ət-Talf şəhəri yerləşir. Qeyri-müsəlmanlar üçün bu şəhərə giriş qadağandır.

Məkkə turizm mərkəzi. Məkkə haqqında ilk məlumat Plotemeyin əsərlərində (II əsr) Makoraba adı ilə qeyd olunmuşdur. Bu şəhər eramızın IV əsrindən məşhurlaşmağa başlayır. Eramızın 570-ci ilində İslam dininin banisi Məhəmməd Peyğəmbər burada doğulmuşdur. Müasir Məkkə bütün dünya müsəlmanlarının müqəddəs ziyarət mərkəzidir. 630-cu ildə Mədinədən Məkkəyə, hicrət edən

Məhəmməd Peyğəmbər Kəbə məscidini bütlərdən təmizlətdirib, onu müsəlman dünyasının ən müqəddəs məscidi elan edir. Müqəddəs Kəbə sonradan tikilmiş möhtəşəm Əh-Haram məscidinin icində yerləşir. 309000 m² sahəni əhatə edən məscidin hər birinin hündürlüyü 95 m olan 9 minarəsi var. Bu məsciddə eyni zamanda 700 min nəfər namaz qıla bilər.

Məkkə qədim olduğu qədər də müasir şəhərdir. Bütövlükdə şəhər, xüsusilə də Kəbə məscidi dövlət rəhbərliyinin daimi qayğısı ilə əhatə olunur. Ən qədim dövrdən göydən enmiş “Qara Daş” Kəbədə saxlanılır. Şəhərdəki müqəddəs Zəm-Zəm bulağının suyu bitib-tükənmək bilmir. Bu Sudan yalnız Kəbə məscidində və Mədinədəki Peyğəmbər məscidində içmək və dəstəmaz almaq üçün istifadə olunur. Şəhərdə həmin suyu butulkalara dolduran müəssisə də var. Hər gün Məkkədən Mədinəyə 80 ton su daşınır. Həcc mövsümündə bu rəqəm 120 tona çatır. Ümumdünya İslam Cəmiyyətinin və İslam Konfransı təşkilatlarının mənzil qərarگاهی Məkkə şəhərində yerləşir.

Mədinə turizm mərkəzi. Hicrətdən əvvəl bu şəhərin adı Yəsrif olub. Məhəmməd peyğəmbər buraya təşrif gətirəndən sonra müsəlmanlar onun Mədinə-ən-Nəbi (Peyğəmbər şəhəri), qısaca olaraq Mədinə adlandırmağa başladılar. Şəhərdəki Peyğəmbər məscidi Kəbə məscidi kimi əzəməti ilə insanı heyran edir. Hər iki məscid zaman-zaman genişləndirilib, ziyarətə gələnlərin sayı artıqca məscidlərin sahəsi də genişləndirilibdir Məkkə və Mədinəyə ziyarətə gələnlər müvafiq dini ritullar yerinə yetirdik sonra Hacı titulu qazanırlar.

Məlikliyin rəhbərliyi Qurani-Kərimin nəşri və müsəlmanlar arasında yayılması işlərində xüsusi diqqət göstərilir. Bu məqsədlə 1984-cü ildə Mədinədə Məlik Fənd adına nəşriyyat-poliqrafiya kompleksi fəaliyyətə başlamışdır. Ən müasir texnologiya ilə təchiz olunmuş kompleksdə Qurani-Kərimin müxtəlif ölcülərdə nəşr olunur, mətni audiokassetlərə köçürülür və bütün dünyanın müsəlman ölkələrinə yayılır. Kompleksdə çalışan 1800 nəfərin 800 hazır məhsulun keyfiyyətinə nəzarət edir. Bu nəşriyyat poliqrafiya kompleksinin illik lahiyə gücü 30 milyon nüsxə kitab çap etməkdir.

Ciddə turizm mərkəzi. Məkkənin 75 km-də yerləşmiş Ciddə, əhalisinin sayına görə Səudiyyə Ərəbistanının ikinci şəhəridir. Təqribən 30 km məsafədə Qırmızı dənizin sahilində yerləşmiş Ciddə iki hissədən: yeni və qədim şəhərlərdən ibarətdir. Ciddədə ölkənin ilk Məliki Əbdül Əziz adına universitet fəaliyyət göstərir.

Müsəlmanlar üçün bir sıra müqəddəs yerlər, o, cmlədən Həvvanın qəbri Ciddə şəhəri yaxınlığındadır. Ciddə ölkənin xarici turizm mərkəzidir. zəvvarların əsas hissəsi, ölkəyə Ciddə vasitəsi ilə daxil olurlar. Bu şəhərdəki iri beynəlxalq aeroport və dəniz portu hər il milyona yaxın zəvvərə xidmət göstərir. Qeyri

müsəlmanların ölkəyə gəlişi çox azdır. Bu müsəlman olmayanların Məkkə və Mədinəyə getməsinə qadağan edilməsi izah olunur.

Dəhrən , Ras-Tənnurə və Cübeyə şəhərləri də xarici turistlərin diqqətini cəlb edir. Bu şəhərlərdə kустar sənətkarlıq yaxşı inkişaf etmişdir. Ölkənin iri iqtisadi zonası olan Cübeyl şəhərindəki nəhəng neftkimya kombinatı öz məhsullarını dünyanın 90-dan artıq ölkəsinə göndərir.

Qeyd edək ki, Səudiyyə Ərəbistanında istirahət üçün təbii şərait qənaətbəxş deyil, tarixi memsrlıq abidələri azdır. Bütün bunlar onun turizm baxımından ən inkişaf etmiş Ərəb ölkələri sırasına daxil olmasına mane olmamışdır.

Səudiyyə Ərəbistanında xarici turizm demək olar ki, sırf ziyarət səciyyəlidir. Həcc dövründə hər il Məkkə və Mədinə şəhərlərinə 3,0-3,5 milyondan artıq zəvvar müsəlman gəlirdisə, son illərdə bu rəqəm 6 milyona çatmışdır (2011-ci il məlumatı).

Səudiyyə Ərəbistanında Həcc ziyarətinin təşkili ilə məşğul olan (ziyarətgahların sanitar normalarına nəzarət edən) xüsusi nazirlik yaradılmışdır. Bu nazirliyi ölkənin dini turizm agentliyi də adlandırmaq olqar. Qeyd etmək lazımdır ki, Həcc ziyarəti o qədər də ucuz başa gəlmir. Nazirlik bu ölkəyə gələn zəvvarları 4 qrupa ayırır. Birinci qrupa aid edilən imkanlı turistlərə həcc müddətində xidmət üçün 1700, nüsbət imkanı məhdud olan dördüncü qrupun üzvlərindən isə 600 ABŞ dolları həcmində pul alınır.

5. Birləşmiş Ərəb Əmirliyinin coğrafi mövqeyi, iqlim şəraiti, əsas turizm mərkəzləri.

Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri (ərəbcə əl İmarət əl Arabiyyə əl Müttəhidə) Ərəbistan yarımadasının şərq hissəsində Fars və Oman körfəzi sahillərində yerləşir. Üç dövlətlə cənubda və qərbdə Səudiyyə Ərəbistanı, şimalda Qətər, cənub-qərbdə Omanla həmsərhəddir. Əmirliklərin sahil xəttinin uzunluğu 800 km-ə yaxındır. BƏƏ tərkibinə yeddi əmirlik: Abu-Dabi, Dubay, Şərca, Əcman, Rəs-Əl, Heymə, Umm-əl Qayveyn və Fuceyrə daxildir. Ölkə ərazisinin 93% Abu-Dabi və Dubay əmirliklətinin payına düşür.

Təbii xüsusiyyətlərinə görə ölkə dörd təbii bölgəyə ayrılır: Fars körfəzi sahili, Materik yaylası, Oman körfəzi sahili və Dağlıq ərazi ölkə ərazisinin çox böyük hissəsini səhralar təşkil edir.

Əmirliklərin ərazisində iqlim xüsusiyyətlərinə görə bir-birdən fərqlənən Qərb və Şərq bölgələrə ayrılır.

Qərb bölgəsində şərti olaraq qış adlandırılan mövsümdə sutkalıq temperatur 20-23 dərəcəyə çatan mülayim, yayda isə temperatur 40-43 dərəcəyə catan isti iqlim hakimdir. Şərq bölgəsi tropik qurşaqla yerləşdiyindən burada bütün il boyu tropik hava kütlələri hakim olur. Ona görə də bu bölgədə quraqlıq və tozlu hava

axını üstünlüyü ilə seçilir. Ölkənin qərbində il ərzində 100 (daxili rayonlara 50), şərqinə 200-300 mm həcmində yağış yağır.

Əmirliklərin ərazisində yerüstü su mənbələri yoxdur. Keçmişdə yeraltı sular yeganə həyat mənbəyi olub. Son illərdə suvarmaya olan tələbatı ödəmək üçün dəniz suyunu təmizləyən qurğular tikilmişdir. BƏƏ-də təbii meşə massivləri yoxdur. Əksər yollarda, xüsusilə magistral yolların qıraqlarında ağaclar əkilmişdir.

XX əsrin 50-ci illərindən başlayaraq Əmirliklərin ərazisində arxeoloji qazıntı işlərinə başlanmışdır. Mütəxəssislərin fikrincə eramızdan 6 min il əvvəl bu yerlərdə insan yaşamışdır. Hindistan və Afrika, İran və Mesopotamiya arasında mühüm ticarət məntəqəsi funksiyasını yerinə yetirən bu ərazilər orta əsrlərdə Portuqaliya, İran, Oman, İngiltərə dövlətləri tərəfindən idarə olunub. 1971-ci ildə əmirliklər Böyük Britaniyadan siyasi müstəqillik əldə etmişdir.

BƏƏ dövlət quruluşuna görə federativ mütləq monarxiyadır. Dövlət başçısı ayrı-ayrı Əmirliklərin rəhbərləri tərəfindən 5 il müddətinə seçilən prezidentdir. Ali qanunverici orqan prezident yanında 40 nəfərdən ibarət Məsləhətverici Milli Şuradır. Ali idarəedici orqan Dubay Əmirinin rəhbərlik etdiyi Nazirlər kabinetidir. Ölkədə siyasi partiyaların və həmkarlar təşkilatlarının fəaliyyəti qadağan edilib. Ölkə əhalisinin 80 %-i şəhərlərdə yaşayır. Abu-Dabi, Dubay, Sərcə ən böyük şəhərləridir.

BƏƏ iqtisadi cəhətcə orta səviyyədə inkişaf etmiş dövlətdir. Ölkə milli gəlirinin 45%-i neft və təbii qaz, 40%-i turizmdən yaranır. 1985-ci ildə Dubayın 35 km-də Cəbəl-Əli bölgəsində Azad İqtisadi Zona yaradılmışdır. Bu ərazidə 900-dən artıq xarici və yerli şirkət qeydə alınmışdır.

BƏƏ gənc müstəqil dövlət olduğu üçün, ölkədə xarəşi turizmin inkişafına gec başlanmışdır. Buna baxmayaraq bu sahədə qısa müddətdə böyük nəəliyyətlər əldə olunmuşdur. Əmirliklər rahat istirahət və bazarlıq etmək, biznes seminarları keçirmək, idmanın bütün növləri, xüsusilə qolf, tenis, çimərlik voleybolu, idman balıqçılığı və sualtı gəzinti ilə məşğul olmaq üçün ideal bir yerdir. Əmirliklərdə hər bir zövqə (sultanlara məxsus saray tikililərindən tutmuş sadə, amma komfortlu şəhər mehmanxana nömrələrinə qədər) cavab verən mehmanxanalara rast gəlmək olar. Əmirliklərin nəinki supermarketlərində, hətta kiçik mağazalarında belə hər cür neməti tapmaq olar. Əmirliklər ölkəyə gələn qonaqlara, tikdikləri obyektlər, saldıqları xiyabanlar, bağ-bağçalar, ümumiyyətlə səliqə-səhmanı ilə valeh edir. Burada tikinti işləri dünya memarlığının və şəhərsalmanın ən son nəəliyyətləri əsasında yaradılsa da, Şərq ekzotikası da yaddan çıxmır. Əmirliklərdə turistlərin marağına səbəb olan əsas görməli yerlər Dubay, Abu-Dabi və Sərcədə yerləşir.

6. BƏƏ-in əsas turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.

Dubay turizm mərkəzi. Dubay (ərəblər onu Dubey adlandırırlar) yalnız Əmirliklərin deyil Yaxın və Orta Şərqlin işgüzar, ticarət, iqtisadi və turizm mərkəzidir. Onun dəniz portları 120-dən artıq dəniz, beynəlxalq aeroportu isə 80-dən artıq hava xəttinə xidmət edir. Turizm baxımından görməli yerlər arasında möhtəşəm və memarlıq baxımından gözəl tikili olan Cümeyrə məscidi, Ümümdünya Ticarət Mərkəzinin binası, Şeyxlər sarayı seçilir. Əl-Fahidi qəbasında (XIX əsr) Dubay muzeyi fəaliyyət göstərir. Dubayda dünyanın ən qiymətli və hündür mehmanxanası 2009-cu ildə istifadəyə verilmişdir.

Dubayda hər il Yaxın və Orta Şərq regionunun turizm sərgisi keçirilir. Bu sərgidə region ölkələri turizm şirkətlərinin pavlyonları ilə yanaşı Avropa, Asiya, Amerika və Afrika ölkələri turizm şirkətlərinin müvafiq pavlyon və stendlərinə rast gəlmək olar. Sərgi hər il may ayında keçirilir. Azərbaycan da müstəqil dövlət kimi öz pavlyon və stendləri ilə bu sərgidə iştirak edir.

Abu-Dabi turizm mərkəzi. Ölkənin paytaxtı olan Abu-Dabi ulturamüasir şəhərdir. O Fars körfəzində eyni adlı adada yerləşir və qitə ilə körpülər vasitəsilə birləşir. Əl-Hüseyn sarayı, mədəniyyət mərkəzi, gəmi tərsanəsi şəhərin görməli yerləri arasında seçilir. Turistlər üçün vadilərdə yerləşmiş Al-Ayn və Liva “bağ şəhərlərinə” ekskursiyalar təşkil edilir. Abu-Dabiyə gələn turistlərə sualtı balıq ovu da təklif edilir.

Şərca turizm mərkəzi. Şərca digər Əmirliklərdən fərqli olaraq İslam memarlığı ilə seçilir. Bu əmirlikdə mirvari ovu yaxşı inkişaf etmişdir. Şəhərin yaxınlığında beynəlxalq dərəcəli aeroport fəaliyyət göstərir.

7. BƏƏ-də xarici turistləri ölkəyə cəlb etmək məqsədilə həyata keçirilən tədbirlər.

Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri rəhbərliyi xarici turistlərin ölkəyə cəlb edilməsi məqsədilə geniş tədbirlər planı işlənib həyata keçirilir. Turistlər üçün maraqlı səyahət marşrutları, ekskursiyalar və əyləncə proqramları hazırlanır. Mirvari çıxarılmasını müşahidə etmək, ənənəvi ərəb qayıqları “dau”da və gəmilərdə (əfsanəvi dəniz səyyahı Sindibad Əcman əmirliyində hazırlanmış gəmidə üzmüşdür) dəniz gəzintisi, cip tipli avtomobillərdə səhra safariləri, dəvələrin üstündə gəzinti və qum xizəklərində sürüşmək, səhrada avtomobil sürməyi öyrənmək, körfəzdə peşəkar təlimatçıların köməyi ilə balıq ovunda iştirak etmək, şəffaf dibi olan qayıqlarda gəzinti, Hind okeanının şərq sahillərinə dəniz gəzintilərinin təşkili turistlərin böyük marağına səbəb olur.

Dubaydan təqribən 40 km aralıda, səhrada “Əl Maha” adlanan ekoturist kurort kompleksi tikilmişdir. Kompleks, Ərəbistan yarımadası səhralarının toxunulmamış təbiəti ilə tanış olmaq istəyənlər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bura gələn turistlər bədavi çadırları üslubunda tikilmiş, hər cür şəraiti olan “lüks”

dərəcəli bünqalolarda yaşayırlar. Ekoturist kurort kompleksinin yerləşdiyi ərazi 16 kv km-dir.

BƏƏ gəlmək istəyən xarici turistlərin sayı ildən ilə artır. Ölkəyə hər il 2,5-3 milyon nəfər xarici turist gəlir. Bunların əksəriyyəti MDB ölkələrindən gələn turistlərdir. Turist qəbulu üçün ölkədə 33 minə yaxın mehmanxana yeri vardır.